

АНОТАЦІЯ

Дороніна О. В. Підготовка педагогічного персоналу до надання освітніх послуг особам похилого віку в Австралії. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями). – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2021.

У дисертації науково обґрунтовано теоретичні аспекти та досвід з підготовки педагогічного персоналу до надання освітніх послуг особам похилого віку в Австралії та визначено шляхи його творчого використання на теренах України. Зокрема, висвітлено ключові для дослідження поняття: вік, вікова періодизація, третій вік; узагальнено основні принципи старіння та визначено основні види старіння (активне старіння, здорове старіння, успішне старіння). Узагальнено основні чинники (економічні; поведінкові; соціальні; особисті; матеріальні умови) та фактори (робота, навчання, емоційний комфорт, річних дохід тощо) активного старіння. Проаналізовано основні психологічні теорії, які застосовуються для освіти осіб третього віку (когнітивізм; діяльнісний підхід до навчання; конструктивізм; біхевіоризм) та висвітлено мотиваційні чинники до навчання у похилому віці (відчуття незалежності та впевненості у власних силах, що у свою чергу дозволяє знизити зростаючі виклики суспільних та приватних ресурсів; подолання практичних та психологічних проблем у сучасному світі; посилення дійсного та потенційного внеску в розвиток сучасного суспільства; підвищення самооцінки та самовираження, взаємодія з іншими людьми з подібними інтересами тощо). Установлено, що освіта осіб похилого віку знаходиться у фокусі уваги геронтології та андрагогіки, розкрито сутність, зміст та принципи відповідних дисциплін.

Проаналізовано особливості становлення системи освіти для дорослих та університетів третього віку. Установлено, що активна розробка питань

організації освіти людей похилого віку починається у другій половині ХХ століття, що пов'язано зі збільшенням тривалості життя та покращенням його якості. Висвітлено роль громадських організацій, які підтримували літніх людей та надавали різні послуги (Benevolent Society, COTA, ACE, U3AAA та інших). Виділено основні етапи розвитку проблеми, що досліджується та визначено особливості кожного з них (*I етап (1960–1983 рр.)* — етап формулювання теоретичних положень і накопичення досвіду щодо організації освіти осіб третього віку в Австралії; *II етап (1984–1992 рр.)* — етап створення та розвитку університетів третього віку та поглиблення теоретичних розробок; *III етап (1993 р. — і до нашого часу)* — етап інтенсивного розвитку системи освіти осіб третього віку в Австралії).

Проаналізовано систему формальної й неформальної освіти Австралії. Установлено, що у кожному із зазначених видів освіти передбачено можливості для осіб похилого віку, однак ця вікова категорія переважно обирає неформальну освіту.

Висвітлено систему педагогічної освіти в країні, з'ясовано, що підготовці майбутніх педагогів в Австралії приділяється велика увага. З'ясовано, що здобувачі освіти можуть отримати освіту на рівні бакалавру або магістру, навчаючись за паралельною або послідовною моделлю. Паралельна модель передбачає навчання за двома спеціальностями одного рівня освіти, послідовна модель розрахована на випускників непедагогічних спеціальностей, які протягом 1,5-2 років мають змогу отримати перекваліфікацію. Висвітлено стандарти акредитації освітніх програм (довготривалі результати навчальної діяльності за відповідною програмою; розробка, оновлення та дизайн програм; вимоги для вступу на відповідну освітню програму; зміст програм; професійний досвід; аналіз та вдосконалення освітніх програм) та проаналізовано зміст кожного з них. Установлено, що випускники педагогічних спеціальностей мають право викладати особам третього віку. Разом із тим, в Австралії сформовано

унікальну систему підготовки педагогічного персоналу саме для осіб третього віку, яка може відбуватися як у рамках формальної, так і неформальної освіти.

У рамках формальної освіти підготовка відповідних спеціалістів здійснюється на базі таких університетів як Університет Чарлза Стюарта, Технологічний університет у Квінсленді, Університет Саузерн Крос, Технологічний університет Кертин у Західній Австралії, Університет Тасманії, Технологічний університет у Сіднеї, Університет Західного Сіднея, Університет Гріфітта. На основі аналізу освітніх програм відповідних університетів з'ясовано, що підготовка педагогічного персоналу до надання освітніх послуг особам третього віку відбувається за рахунок вибіркового дисциплін та є скоріше доповненням до основної спеціалізації. Узагальнюючи досвід університетів Австралії, можна стверджувати, що формування відповідних фахівців відбувається під час вивчення таких дисциплін як «Освітня геронтологія», «Соціальна геронтологія», «Вступ до процесів старіння», «Вибір та можливості осіб третього/четвертого віку», «Старіюче тіло, старіючий розум», «Старіння та професійна практика», «Особливості осіб з деменцією та спілкування з ними» тощо. Представлено зміст кожної дисципліни.

У межах неформальної освіти підготовка педагогічного персоналу до надання освітніх послуг особам третього віку відбувається під час проведення спеціальних конференцій, присвячених висвітленню політики функціонування, стратегіям та методикам викладання особам третього віку; педагогічних нарад в університетах третього віку; роботи робочих груп університетів третього віку; індивідуальних бесід та тренінгів із координаторами курсів; самоосвіти. Висвітлено досвід організації кожного із зазначених видів підготовки педагогів.

На основі аналізу нормативних документів України (Конституція України, Закони «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», Національна доктрина розвитку освіти, Програма «Освіта XXI століття») встановлено, що проблема

освіти осіб третього віку є пріоритетним напрямком освітньої політики держави.

Установлено, що вітчизняними ученими проводяться дослідження щодо організації та вдосконалення освіти осіб третього віку, разом із тим творче використання досвіду інших країн з цього питання сприяло більш швидкому та ефективному розв'язанню проблеми, що досліджується.

Зокрема, корисним вбачається впровадження вибіркового курсів, які готують саме до надання освітніх послуг особам третього віку («Вибір та можливості осіб третього/четвертого віку», «Старіюче тіло — старіючий розум», «Соціальна геронтологія», «Вступ до процесів старіння», «Соціальна робота та спрямування соціальної політики» тощо) як міжфакультетських дисциплін, впровадження курсу «Освітня геронтологія» в освітні програми «Соціальна робота», розробка онлайн-формату курсів, спрямованих на підготовку педагогів до надання освітніх послуг літнім людям, розробка та впровадження відповідних курсів на базі провідних університетів країни, по закінченню яких здобувачі освіти отримують відповідні сертифікати, організація та проведення конференцій австралійського формату, визначення функцій та ролей педагогічного персоналу університетів третього віку України, чіткий розподіл обов'язків педагогічного складу таких закладів освіти, заснування спеціального видання, яке б сприяло самоосвіті педагогічних працівників.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *вперше: досліджено* теоретичні засади підготовки педагогічного персоналу до надання освітніх послуг особам похилого віку в Австралії. На основі зіставлення точок зору українських та австралійських педагогів визначено ключові для дослідження поняття, зокрема вік, активне старіння, здорове старіння, проаналізовано роль основних психологічних теорій (когнітивізм, конструктивізм, біхевіоризм) в освіті осіб похилого віку та визначено принципи активного старіння; *розкрито* підходи до підготовки педагогічного персоналу до надання освітніх послуг особам похилого віку в рамках

формальної (освітні програми рівня магістра «Геронтологія Технологічного університету в Квінсленді та Університету Чарльза Стюарта, елективні курси, серед яких можна обрати дисципліну «Освітня геронтологія», «Сучасні питання геронтології», «Сучасні теорії Case Management», «Соціальна геронтологія» тощо) та неформальної освіти (педагогічні наради в рамках університетів третього віку; робота робочих груп університетів третього віку; індивідуальні бесіди із координаторами курсів; самоосвіта); *визначено* етапи розвитку підготовки педагогічного персоналу до надання освітніх послуг особам третього віку; *охарактеризовано* систему формальної та неформальної освіти Австралії та систему підготовки педагогічних кадрів у країні: представлено рівні вищої освіти відповідно до Австралійської рамки кваліфікації, моделі підготовки майбутніх педагогів, стандарти, яким мають відповідати освітньо-професійні програми для вчителів, уміння та зміст професійних знань вчителів-початківців, роль педагогічної практики для формування майбутніх спеціалістів; *надано* методичні рекомендації щодо творчого використання австралійського досвіду з питань підготовки педагогічного персоналу до надання освітніх послуг особам похилого віку в освітньому полі України. *Уточнено* зміст понять «формальна освіта», «неформальна освіта», «інформальна освіта». *У науковий обіг введено* нові факти, теоретичні ідеї та підходи до формування педагогів для надання освітніх послуг особам похилого віку, обґрунтовані теоретиками й практиками Австралії.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що систематизовані теоретичні ідеї й узагальнений практичний досвід формування педагогічного персоналу для надання освітніх послуг особам похилого віку в Австралії можна творчо використовувати в освітньому просторі України. Результати дисертаційної роботи можуть бути використані в процесі розроблення програм педагогічних дисциплін («Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Порівняльна педагогіка», «Історія педагогіки»), написання підручників, навчальних та навчально-методичних посібників.

Ключові слова: педагогічний персонал, особи похилого віку, надання освітніх послуг, формальна освіта, неформальна освіта; університети третього віку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дослідження:

1. Доронина О. В. Образование как агент ресоциализации пожилых людей / О. В. Доронина, Н. Г. Калашник, Я. Е. Левченко и др. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the international scientific conference. (Rezekne, May 25-26). Rezekne : Rezekne academy of technology, 2018. Vol. V. Pp. 100–112.
2. Дороніна О. В. Визначення та сутність поняття неформальної освіти. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2018. № 2. С. 79–82.
3. Дороніна О. В. Феномен Третього Віку: термінологічні аспекти. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка*. Чернігів : НУЧК ім. Т. Г. Шевченка, 2020. С. 3–7.
4. Doronina O. V. The Role Of Educational Services And Programs Among The Services For The Elderly In Australia. *Педагогічний альманах* : зб. наук. пр. / редкол.: В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2020. С. 180–185.
5. Doronina O., Kalashnyk N. Training of teaching staff in the Australian higher education system. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. пр. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. Вип. 54. С. 27–39.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. Задорожна О. В. Система надання освітніх послуг в Австралії. *Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences* : international scientific conference (Kielce, december 28-29, 2016). Kielce : Holy Cross University, 2016. Pp. 66–69.
7. Дороніна О. В. Університетська освіта для літніх людей: особливості та перспективи. *Geneza vyuvoja profilu studenta pre potreby globalneho trhu*

- prace: zbornik recensovaných vedeckých prac medzinarodnou ucastou. Košice : Technicka universita v Košiciach, 2017. С. 103–105.*
8. Дороніна О. В. Неформальна освіта: світовий досвід. *Сучасні світові тенденції розвитку науки та інформаційних технологій* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2019. С. 17–18.
 9. Doronina O. Education Of The Elderly In Australia: University Of The Third Age. *Theoretical foundations of modern science and practice. Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference (Australia). Melbourne, 2020. Pp. 40–41.*
 10. Дороніна О. В. Освіта людей третього віку. *Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі: шляхи інтеграції школи та ВНЗ* : матеріали XII Міжнар. наук.-метод. конф. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2020. С. 52–53.
 11. Дороніна О. В. Стан розробки проблеми освіти для дорослих в Україні. *Theoretical and practical aspects of modern scientific research: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference, Seoul, April 30, 2021. Seoul-Vinnitsia : Case Co., Ltd. & European Scientific Platform, 2021. Vol. 2. Pp. 101–102.*
 12. Дороніна О. В. Освіта людей похилого віку в Україні: Університет третього віку. *Formation of innovative potential of world science: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference, May 7, 2021. Tel Aviv : European Scientific Platform, 2021. Vol. 2. Pp. 52–53.*

ABSTRACT

Doronina O.V. Training of Teachers for Provision of Educational Services to Older Persons in Australia. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 015 – Professional Education (by Subject Specialization) – H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2021.

The dissertation scientifically substantiates the theoretical aspects and experience in training teachers to provide educational services to elderly people in Australia and identifies ways of how to creatively use it in Ukraine. In particular, the key concepts for the research are covered: age, age periodization, third age; the basic principles of aging are generalized and the main types of aging are defined (active aging, healthy aging, successful aging). The main factors (economic; behavioral; social; personal; material conditions; social ones) and factors (work, study, emotional comfort, annual income, etc.) of active aging are summarized. Main psychological theories used for the education of the elderly (cognitivism; activity approach to learning; constructivism; behaviorism) and motivating factors for learning in the third age (a sense of independence and self-confidence, which reduces growing challenges; public and private resources, overcoming practical and psychological problems in the modern world, strengthening the real and potential contribution to the development of modern society, increasing self-esteem and self-expression, interaction with other people with similar interests, etc.) are analyzed. It is established that the education of the elderly is in the focus of gerontology and andragogy; the essence, content and principles of the relevant disciplines are revealed.

The features of the formation of the education system for adults and universities of the third age are generalized. It is established that the active development of the organization of education for the elderly began in the second half of the twentieth century, which is associated with increasing life expectancy and improving its quality. The role of public organizations that supported the elderly and provided various services for them (Benevolent Society, COTA, ACE, U3AAA, etc.) is highlighted. The main stages of the development of the problem under study are defined and features of each of them are determined (*stage I* (1960–1983) – the

stage of formulation of theoretical provisions and accumulation of experience in organizing education of the elderly in Australia; *stage II* (1984–1992) – stage of creation and development of universities of the third age and deepening of theoretical developments; *stage III* (1993–to the present time) – stage of the intensive development of the education system of the elderly in Australia).

The system of formal and non-formal education in Australia is analyzed. It has been established that each of these types of education provides opportunities for the elderly, but this age group mainly chooses non-formal education.

The system of pedagogical education in the country is elucidated; it is found out that much attention is paid to the training of future teachers in Australia. It is found that students can receive a bachelor's or master's degree by studying in a parallel or sequential models. The parallel model provides training in two specialties of the same level of education, the sequential model is designed for graduates of non-pedagogical specialties who have the opportunity to receive retraining within 1.5-2 years. The standards of accreditation of educational programs (long - term results of educational activity under the corresponding program; development, updating and design of programs; requirements for admission to the relevant educational program; content of programs; professional experience; analysis and improvement of educational programs) are presented and the content of each of them is analyzed. It is established that graduates of pedagogical specialties have the right to teach people of the third age. At the same time, Australia has a unique system of teacher training for the elderly, which can take place in both formal and non-formal education.

As part of formal education, relevant training is provided at such universities as Charles Stewart University, Queensland University of Technology, Southern Cross University, Curtin University of Technology in Western Australia, University of Tasmania, Sydney University of Technology, Sydney University, and University of Sydney. Based on the analysis of educational programs of the respective universities, it is found that the training of teaching staff to provide educational services to the elderly is due to elective subjects and is rather a supplement to the

main specialization. Summarizing the experience of Australian universities, it can be argued that the formation of relevant professionals occurs while studying such disciplines as "Educational Gerontology", "Social Gerontology", "Introduction to Aging", "Choices and opportunities for the elderly/fourth age", "Aging body, aging mind", "Aging and professional practice", "Features of people with dementia and communication with them", etc.

Within the framework of non-formal education, the training of educational staff for the provision of educational services to the elderly takes place during special conferences devoted to the coverage of the functioning policy, strategies and methods of teaching the elderly; pedagogical meetings in universities of the third age; work of working groups of universities of the third age; individual interviews and trainings with course coordinators; self-education. The experience of organizing each of these types of teacher training is highlighted.

Based on the analysis of normative documents of Ukraine (Constitution of Ukraine, Laws "On Education", "On Higher Education", "On Vocational Education", "On Scientific and Scientific-Technical Activity", National Doctrine of Education Development, the 21st Century Education Program) it is established that the problem of education of the elderly is a priority of the state educational policy.

It is found that Ukrainian scientists conduct research on the organization and improvement of education of the elderly, however, the creative use of the experience of other countries on this issue has contributed to a faster and more effective solution to the problem under study.

In particular, it is useful to introduce elective courses that train for the provision of educational services to the elderly ("Choice and opportunities of the elderly/fourth age", "Aging body — aging mind", "Social gerontology", "Introduction to aging", "Social work and direction of social policy", etc.) as interfaculty disciplines, introduction of the course "Educational gerontology" in educational programs "Social work", development of an online format of courses aimed at training the teachers to provide educational services to the elderly, development and implementation of appropriate courses on the basis of the country's

leading universities, after which students receive appropriate certificates, organization and holding of conferences in the Australian format, defining the functions and roles of teaching staff of universities of the third age of Ukraine, clear division of responsibilities of teaching staff of such educational institutions, establishment of a periodical contributed to pedagogical self-education of employees.

The scientific novelty of the results of the study is that *for the first time*: the theoretical foundations of training teachers to provide educational services to the elderly in Australia are researched. Based on the comparison of views of Ukrainian and Australian teachers key concepts for research, including age, active aging, healthy aging are identified, the role of basic psychological theories (cognitivism, constructivism, behaviorism) in the education of the elderly are elucidated and the principles of active aging, approaches to the training of teaching staff to provide educational services to the elderly in the formal (educational programs of the master's degree in Gerontology, University of Queensland and Charles Stewart University, elective courses, among which you can choose the discipline "Educational Gerontology", "Modern Gerontology", "Modern theories of Case Management", "Social Gerontology", etc.) and non-formal education (pedagogical meetings within the universities of the third age; the work of working groups of universities of the third age; individual conversations with course coordinators; self-education) are discovered; stages of development of training of teaching staff to provide educational services to the elderly are identified; the system of formal and non-formal education in Australia and the system of teacher training in the country are described: the levels of higher education in accordance with the Australian Qualifications Framework, the model of future teachers, the standards to be met by teacher education programs, skills and content of professional teachers, the role of pedagogical practice for the formation of future professionals; methodical recommendations on the creative use of the Australian experience in training teachers to provide educational services to the elderly in the educational field of Ukraine are given. The meanings of the terms "formal education", "non-formal

education", "informal education" are clarified. New facts, theoretical ideas and approaches to the formation of teachers for the provision of educational services to the elderly, based on theorists and practitioners of Australia, have been introduced into scientific circulation.

The practical significance of the study is that systematized theoretical ideas and generalized practical experience in the formation of teaching staff to provide educational services to the elderly in Australia can be creatively used in the educational space of Ukraine. The results of the dissertation can be used in the process of developing programs of pedagogical disciplines ("Pedagogy", "Higher School Pedagogy", "Comparative Pedagogy", "History of Pedagogy"), writing textbooks and teaching aids.

Key words: pedagogical staff, persons of the third age, provision of educational services, formal education, non-formal education, universities of the third age.

List of the applicant's publications on the dissertation topic

Scientific works reflecting the main results

1. Doronina O. V. Education as an agent of resocialization of the elderly / O. V. Doronina, N. G. Kalashnyk, Ya. E. Levchenko, etc. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the international scientific conference. (Rezekne, May 25-26). Rezekne : Rezekne academy of technology, 2018. Vol. V. Pp. 100–112.
2. Doronina O.V. Definition and essence of the concept of non-formal education. *Scientific treasury of education of Donetsk region*. 2018. № 2. P. 79–82.
3. Doronina O.V. The phenomenon of the Third Age: terminological aspects. *Bulletin of Taras Shevchenko National University "Chernihiv Collegium"*. Chernihiv : T. G. Shevchenko National University "Chernihiv College", 2020. S. 3–7.
4. Doronina O.V. The Role Of Educational Services And Programs Among The Services For The Elderly In Australia. *Pedagogical Almanac*: collection of

scientific works etc. / editor: V. V. Kuzmenko (chairman) and others. Kherson : Kherson Academy of Continuing Education, 2020. P. 180–185.

5. Doronina O., Kalashnyk N. Training of teaching staff in the Australian higher education system / H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. *Means of educational and research work: collection of scientific works*. Kharkiv : H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 2020. Issue. 54. S. 27–39.

Scientific works that certify the approbation of the dissertation materials

6. Zadorozhna O. V. The system of educational services in Australia. *Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences* : international scientific conference (Kielce, December 28-29, 2016). Kielce : Holy Cross University, 2016. Pp. 66–69.

7. Doronina O. V. University education for the elderly: features and prospects. *Geneza vuvolja profilu studenta pre potreby globalneho trhu prace* : zbornik recensovanih vedeckych prac medzinarodnou ucastou. Košice : Technicka universita v Košiciach, 2017. P. 103–105.

8. Doronina O. V. Non-formal education: world experience. *Modern world trends in the development of science and information technology* : materials of II International scientific-practical conference. Odessa : NGO "Institute of Innovative Education", 2019. P. 17-18.

9. Doronina O. Education of The Elderly in Australia: University of The Third Age. *Theoretical foundations of modern science and practice* : Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference (Australia). Melbourne, 2020. Pp. 40–41.

10. Doronina O. V. Education of the third age. Methodical and psychological-pedagogical problems of teaching foreign languages at the present stage: ways of school and university integration: materials of the XII-th International scientific method conf. Kharkiv : V. N. Karazin Kharkiv National University, 2020. P. 52–53.

11. Doronina O. V. The state of the development of the problem of adult education in Ukraine. Theoretical and practical aspects of modern scientific research: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference, Seoul, April 30, 2021. Seoul-Vinnytsia : Case Co., Ltd. & European Scientific Platform, 2021. Vol. 2. Pp. 101–102.

12. Doronina O. V. Education of the elderly in Ukraine: University of the third age. Formation of innovative potential of world science: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference, May 7, 2021. Tel Aviv : European Scientific Platform, 2021. Vol. 2. Pp. 52–53.